

prof. dr hab. Krzysztof Kubiak
ul. Biała 7A/B4
80-435 Gdańsk

Gdańsk 04.01.2024

RECENZJA
rozprawy doktorskiej
magister Iwony SEKUŁY
pod tytułem:

Implementacja doświadczeń z działań morskich w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki na kształtowanie istoty bezpieczeństwa morskiego współczesnych państw europejskich

Oświadczam, że między mną a Doktorantką, Panią magister Iwoną Sekułą, nie zachodzi konflikt interesów, czyli nie występują bezpośrednie relacje osobiste (pokrewieństwo, związki prawne, konflikt) oraz nie mają miejsca relacje zależności zawodowej, ponadto nie miała miejsca współpraca naukowa. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska na temat *Implementacja doświadczeń z działań morskich w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki na kształtowanie istoty bezpieczeństwa morskiego współczesnych państw europejskich* autorstwa magister Iwony Sekuły opracowana została pod kierownictwem naukowym profesora doktora habilitowanego Jerzego Będźmirowskiego. Dysertacja przedłożona została Radzie Dyscypliny Nauki o Bezpieczeństwie Federacji Akademii Wojskowych. Podstawą formalną sporządzenia recenzji jest stosowana uchwała wymienionej Rady nr 66/2023 z dnia września 2023 roku (o której to decyzji powiadomiony zostałem pismem z 28 listopada 2023 roku).

Informacje ogólne o recenzowanej rozprawie

Przedstawiona do recenzji dysertacja składa z wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu rysunków, spisu tabel oraz wykazu załączników. W wstępie Doktorantka nakreśliła przyczyny podjęcia badań, z których swoistym sprawozdaniem jest recenzowana rozprawa, nakreślił założenia badawcze oraz przyjęte ograniczenie, zaprezentował problem ogólny, problemy szczegółowe, określił przedmiot, jak również cel badań, postawioną hipotezę ogólną z jej fragmentacją na hipotezy szczegółowe oraz w sposób szkicowy przedstawił przyjętą metodologię badań wraz z oceną – uznanego za najistotniejszy – segmentu literatury przedmiotu. Zasadnicza część wywodu merytorycznego zawarta jest w kolejnych trzech rozdziałach: 1. *Uwarunkowania polityczno-gospodarcze powstania Stanów Zjednoczonych Ameryki*, 2. *Amerykańska flota wojenna w systemie bezpieczeństwa państwa w XVIII wieku*, 3. *Wpływ floty wojennej Stanów Zjednoczonych Ameryki na*

budowanie bezpieczeństwa morskiego współczesnych państw europejskich. Zakończenie w ujęciu przyjętym przez Autorkę to koherentne podsumowanie rezultatów badań. Całość rozprawy zawiera się na 232 stronach z czego około 100 uznać należy za próby autorskich rozważania dotyczące problemu wyartykułowanego w tytule rozprawy. Architekturę dysertacji, określić można mianem zwartej, a nawet „eleganckiej”. Autorka posługuje się językiem wolnym od ozdobników, choć niekiedy dokonane przez nią tłumaczenia wymagają apelu o większą dozę krytycyzmu i językowej pieczołowitości. Do takiej konstatacji skłania na przykład fraza ze strony 57 stanowiąca, iż „*Praktycznie przez całe lato 1775 roku zapaleni jankescy wiosłarze na swoich welbotach nękali brytyjskie jednostki zakotwiczone w porcie bostońskim. Rebelianci palili latarnie morskie, usuwali znaki nawigacyjne, zabierali bydło i paszę z okolicznych wysp*”. Podobne reakcje wywołuje fraza ze strony 133, informująca, że „*był to okręt o dużym zanurzeniu [pancernik obrony wybrzeża Väinämöinen, w oryginalnej nomenklaturze fińskiej rannikkopanssarilaiva, czyli przybrzeżny okręt pancerny], który mógł skutecznie manewrować w płytkich wodach Archipelagu Alandzkiego*”. Z kolei rysunek na stronie 107, to nie schemat łodzi Papina tylko kotła konstrukcji Denisa Papina.

Sytuacja problemowa

Sytuacja problemowa wykreowana przez Doktorantkę może zostać, bez cienia wątpliwości określona mianem oryginalnej. Autorka z emfazą pisze, że: „*[...] Niewątpliwie, rewolucja amerykańska stanowiła scenę dla narodzin amerykańskiej marynarki wojennej, chociaż początkowo Amerykanie wątpili w słuszność i praktyczność utworzenia floty dorównującej jednostkom imperium brytyjskiego. Historycy podkreślają, że jednym z powodów, dla których należy skupiać początki amerykańskiej marynarki wojennej w okresie rewolucyjnym jest istota potęgi morskiej w zwycięstwie nad Wielką Brytanią. Kolejnym czynnikiem był fakt, iż wydarzenia wojny o niepodległość zainicjowały dyskusję o obronie narodowej oraz o roli marynarki wojennej. Trzeci impuls do podjęcia badań nad wzrostem potęgi amerykańskiej marynarki wojennej poczynając od wybuchu rewolucji stanowiła reinterpretacja [czego? pytanie recenzenta] autorstwa Alfreda Thayera Mahana dotycząca operacji morskich przeprowadzonych w czasie rewolucji, która wskazywała na powstanie strategicznej zasady będącej obecnie podstawową doktryną amerykańskiej polityki morskiej. [...] Niezaprzeczalnie, powyższa tematyka, związana z rewolucją amerykańską oraz genezą amerykańskiej marynarki wojennej i ich wpływem na bezpieczeństwo morskie nowopowstałego państwa i innych państw, jest poruszana w licznych publikacjach*

książkowych i artykułach w literaturze anglojęzycznej. Jednakże, historiografia w rodzimym języku jest ogólna i zdaniem autorki, niniejsza dysertacja, mająca za zadanie zilustrowanie tej problematyki, wypełni tę lukę”.

Wypełnienie luki w naukowym poznaniu zagadnienie to nader zacny zamiar. Tym niemniej pojawia się jednak, i to w sposób dość oczywisty, a w odniesieniu do recenzenta również wyjątkowo natrętny, pytanie czy proponowane ujęcie nie jest nadmiernie oryginalne. Zestawienie doświadczeń z dwóch różnych epok, odmiennych okresów rozwoju techniki, całkowicie nieadekwatnych przestrzeni geopolitycznych wątpliwości takie wywołać musi w sposób całkowicie naturalny, a przejść nad nimi do porządku dziennego nie sposób. Wątpliwości budzi przy tym kwestia absolutnie fundamentalna: czy między porównywanymi fenomenami, a zatem „doświadczeniami z działań morskich w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki” oraz „kształtowaniem istoty bezpieczeństwa morskiego współczesnych państw europejskich” zachodzi rzeczywisty związek uzasadniający naukowe poszukiwanie relacji przyczynowo- skutkowych, czy też tylko powierzchowne podobieństwo warte zauważenia w tekstach publicystycznych oraz materiałach edukacyjno-propagandowych przygotowywanych dla personelu floty (głównie amerykańskiej). W opinii recenzenta zachodzi możliwość, iż Doktorantka popełniła błąd nieuzasadnionego uogólnienia (*sophisma inductionis*) dokonując indukcji enumeracyjnej niezupełnej, a jej ostateczny wniosek, będący de facto fundamentem całej rozprawy nie jest dostatecznie uzasadniony istniejącymi przesłankami.

Odnosząc się do treści pracy stwierdzić należy, że *Rozdział 1.* i *Rozdział 2.* to w istocie przedstawione syntetycznie dzieje kolonii angielskich, a następnie brytyjskich w Ameryce Północnej, rewolty kolonistów przeciw koronie brytyjskiej. Podkreślam, że przeciw Koronie brytyjskiej lub Wielkiej Brytanii, a nie jak uporczywie i z wielkim samozaparciem twierdzi Doktorantka przeciwko Anglii. Wielka Brytania powstała wszak w 1707 roku, po przekształceniu związku Królestwa Anglii i Królestwa Szkocji w unię realną). Doktoranta traktuje przy tym terminy „Anglia” i „Wielka Brytania” jak synonimy, co dopuszczalne w literaturze popularnej, ale w piśmiennictwie naukowym musi być uznane za nadmiar dezynwoltury. Wbrew potocznemu przekonaniu nauki społeczne (a i humanistyczne) posługują się nader precyzyjną i jednoznaczną siatką pojęciową, a od badacza aspirującego do stopnia doktora należałoby wymagać sprawnego, ale również konsekwentnego posługiwania się językiem obranej dyscypliny. Świadczy to pośrednio o kapitale intelektualnym i swobodzie poruszania się w eksplorowanej przestrzeni.

Wracając jednak do kwestii podstawowej, a zatem tożsamości rozprawy. Przedkładam by po odniesieniu się do pytania podniesionego w poprzednim akapicie, a związanego z relacjami między tytułowymi fenomenami i zasadnością badań owych korelacji Doktorantka zechciała wyjaśnić:

- co rozprawa wnosi w nauki o bezpieczeństwie w wymiarze poznawczym?
- co rozprawa wnosi do nauk o bezpieczeństwie w wymiarze utylitarnym?

Odpowiedzi na postawione wyżej pytania mają znaczenie fundamentalne dla całościowej oceny przedstawionej do recenzji dysertacji.

Ocena warstwy metodologicznej

Rozprawa doktorska winna stanowić potwierdzeniem umiejętności dostrzeżenia, sformułowania i rozwiązania problemu badawczego. Świadczy ona o tym, że aplikujący do stopnia naukowego doktora opanował metody badawcze stosowane w danej dyscyplinie nauki i potrafi się nimi prawidłowo posługiwać, posiada pogłębioną wiedzę teoretyczną i specjalistyczną w zakresie tej dyscypliny, jest samodzielny i dojrzały intelektualnie. W przypadku kwestii pierwszej, to jest umiejętności dostrzeżenia i zdefiniowania problemu badawczego dałem już wyraz trapiącym mnie wątpliwościom. Trzeba jednak podkreślić, że krok następny, czyli sformułowanie problemu badawczego, został wykonany nad wyraz zręcznie. Jednakże już zdefiniowanie przedmiotu badań wymaga bardziej jednoznacznych sformułowań. Doktorantka pisze mianowicie iż: „[...] *Przedmiotem badań w niniejszej dysertacji było przedstawienie teorii i praktyki wykorzystania floty wojennej Stanów Zjednoczonych Ameryki w budowaniu bezpieczeństwa morskiego państwa, jako przykładu dla współczesnych państw europejskich*”.

Za główny cel badań Doktorantka przyjęła „[...] *określenie znaczenia, jakie wniosła amerykańska flota kontynentalna w powstanie niepodległego państwa, zapewnienie jego bezpieczeństwa morskiego oraz wpływu na tworzenie flot wojennych współczesnych państw europejskich. Celowi głównemu podporządkowano poniższe cele szczegółowe: 1. określenie uwarunkowań polityczno-gospodarczych powstania Stanów Zjednoczonych Ameryki; 2. określenie roli amerykańskiej floty wojennej w systemie bezpieczeństwa morskiego państwa w XVIII wieku; 3. ocenę wpływu floty wojennej Stanów Zjednoczonych Ameryki na budowanie bezpieczeństwa morskiego współczesnych państw europejskich*.

Spośród trzech celów szczegółowych pierwszy odnosi się do badań stricte historycznych, w drugim dopatrzyć się można korelacji z naukami o bezpieczeństwie, a trzeci sytuuje

rozważania jednoznacznie w obrębie nauk o bezpieczeństwie. Sytuację taką można uznać za akceptowalną. Podobnie rzecz ma się z problemami badawczymi. Spośród siedmiu pięć odnosi się do problematyki historycznej (*1. Jakie procesy zachodziły podczas kolonizacji Nowego Świata? 2. Jaki był wpływ polityki państw europejskich na rozwój cywilizacyjny wschodnich terenów Ameryki Północnej? 3. Jak przebiegał proces budowy i rozwoju floty kontynentalnej? 4. Jaka była rola Komisji Marynarki Wojennej w budowie floty wojennej? 5. Jak przebiegał rozwój floty kontynentalnej pod nadzorem Komisji Morskiej i Rady Admiralicji?*). Z czterech hipotez roboczych trzy, z kolei odnoszą się do problematyki o charakterze historycznym. Jedynie w hipotezie czwartej Doktorantka zakłada możliwość projekcji doświadczenia amerykańskiej wojny o niepodległość w przyszłość (*Przewiduję, że flota wojenna Stanów Zjednoczonych Ameryki stanowiła przykład do budowania bezpieczeństwa morskiego współczesnych państw europejskich*). Proszę zatem o wyjaśnienie powodów, które zadecydowały o takim rozłożeniu wysiłku badawczego.

W odniesieniu do przywołanych przez Doktorantkę metod proszę o wyjaśnienie, która ze składowych zasadniczego instrumentarium poznawczego (to jest: *ustalenie autentyczności zebranych materiałów oraz sprawdzenie ich wiarygodności oraz analizę, interpretację uzyskanych informacji i opracowane wniosków, jak również analizę wizualną, dotyczącą elementów wizualnych, jak zdjęcia czy grafiki*) służyły do weryfikacji poszczególnych hipotez?

Nie ma przesady w stwierdzeniu, że o jakości pracy badacza w przemożnym stopniu decyduje jego kultura metodologiczna. Uwzględniając wszystkie zastrzeżenia wyrażone powyżej należy stwierdzić, że Doktorantka potraktowała budowę struktury metodologicznej dysertacji w sposób niezwykle poważny, znamionujący badawczą dojrzałość. Etap budowy fundamentu metodologicznego nader słusznie uznany został za kluczowy dla ukierunkowania planowanych badań. Mimo wyartykułowanych wyżej uwag należy więc dostrzec i docenić walory zbudowanego przez Doktorantkę podejścia metodologicznego. Niezaprzeczalnym ożywym wręcz atutem dysertacji jest rzucenie wyzwania, w płaszczyźnie budowy hipotez, pewnym ugruntowanym i ukorzenionym nawet w piśmiennictwie naukowym tezom. Z tego wynika zaś nader cenna próba nowego podejścia do wielokrotnie opisywanych już fenomenów. Wymagało to niepospolitej odwagi intelektualnej. Uwzględniając powyższe czynniki oceniam, iż warstwa metodologiczna rozprawy zasługuje na pozytywną ocenę, co nie zwalnia bynajmniej Doktorantki od wyjaśnienia w trakcie publicznej obrony wyrażonych przez recenzenta wątpliwości.

Ocena warstwy merytorycznej

Warstwa faktograficzno-historyczna rozprawy związana jest z procesami i zjawiskami, które doczekały się obfitej literatury. Doktorantka korzystała z dorobku nauk historycznych, choć tylko Jej tajemnicą jest powód równego nieomal pozycjonowania uznanych dzieł naukowych (by wymienić *Naval History of the American Revolution* autorstwa Gardnera W. Allana) oraz popularnych syntez (*The Penguin History of the United States of America* autorstwa Hugh'a Brogana) i tekstów stricte publicystycznych (szkic *Stany Zjednoczone Ameryki* autorstwa Jolanty Aliny Daszyńskiej zamieszczony w *Pomocniku Historycznym Polityki* 2013 nr 10). Z kolei prace Jerzego Lipińskiego, Edwarda Kosiarza oraz Jan Kazimierza Gozdawy-Gołębiowskiego, obficie przez Doktorantkę cytowane prezentują poziom wiedzy z połowy lat siedemdziesiątych, czyli epoki, której immanentną cechą był brak dostępu do publikacji funkcjonujących w głównym obiegu światowym. Oczywiście to Badaczka decyduje jakimi źródłami się wspiera i to Ona dokonuje krytycznej analizy przydatności zawartych w nich treści, ale opisywana sytuacja zdaje się sygnalizować niejaki problemy z budową poprawnej precedencji źródeł. Dwa pierwsze rozdziały uznać zatem należy za poprawne pod względem merytorycznym (przywołanie powszechnie znanych wydarzeń), choć komfort lektury obniżają dość przypadkowo dobrane mapy, naiwne raczej rysunki, a także przypisy, których głównym zadaniem jest chyba wyeksponowanie „erudycyjnego” charakteru pracy (wątpliwości budzi zarówno zasadność przywoływania biogramu Francisa Drake'a, jak i objaśnienia zastosowań potażu w oparciu o tak wyczerpujące źródło traktujące o chemii i materiałoznawstwie jak *Słownik wyrazów obcych*).

Kluczowy dla rozprawy Rozdział 3 również zachowuje poprawność faktograficzną, choć nieco zbyt często zdarzają się lapsusy tłumaczeniowe. Przykładem tego zjawiska może być fraza *zatapialna torpeda z własnym napędem* (s. 112), czy też *pociski rakietowe zaprojektowane do przebijania kadłubów ciśnieniowych okrętów podwodnych* (s. 121). Jednakże, już wnioski z owej faktografii wyprowadzane budzą kontrowersje, nie tyle jednak ostatecznym brzmieniem, co sposobem dochodzenia do owych konstatacji. Podrozdział 3.2. *Siły morskie Stanów Zjednoczonych Ameryki wzorcem dla tworzących się flot wojennych współczesnych państw europejskich w budowaniu bezpieczeństwa morskiego do 1945 roku*, interesujący nawet w wymiarze zgromadzonych faktów uderza chaosem płytkich wywodów (choćby przejście od projektu pływającej baterii opancerzonej *Demolgos* o napędzie parowym do szwedzkich i fińskich pancerników obrony wybrzeża) w oparciu, o które Doktorantka buduje nader poważne uogólnienia. Mimo prób uporządkowania narracji w wątkach

technicznym, operacyjnym i teoretyczno-wojskowym (prace Alfreda Thayera Mahana) podrozdział jest nadal dość chaotyczny. Podobnie rzecz ma się z rozdziałem 3.2. *Przykłady wykorzystania doświadczeń z działań sił morskich Stanów Zjednoczonych Ameryki w czasie wojny o niepodległość wzorcem dla tworzących się flot wojennych współczesnych państw europejskich w budowaniu bezpieczeństwa morskiego po 1945 roku*. I tutaj argumentacja poprzedzająca sformułowania istotnych wniosków jest obciążona licznymi skrótami, by nie powiedzieć uproszczeniami (w wymiarze technicznym ścieżka wnioskowania od jednostki Davida Bushnella do współczesnych niemieckich okrętów podwodnych typu 212, w wymiarze operacyjna – strategicznym przejście od blokady morskiej w czasie wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych do wojny sueskiej w 1956 roku oraz operacji „Sharp Guard” w czasie kryzysu bałkańskiego). Wrażenie znacznego chaosu potęgują, w odniesieniu do obu podrozdziałów, przypadkowo dobrane mapy oraz sposób zredagowania przypisów rozszerzających. Generalnie więc pracę uznać należy za poprawną pod względem faktograficznym. Doktorantka nie popełniła dyskwalifikujących błędów merytorycznych.

Konkluzja

Mimo wyartykułowanych zastrzeżeń, uwag i obiekcji uznać należy, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi samodzielny i bez wątpienia oryginalny dorobek naukowy Pani magister Iwony Sekuły. Dysertacja zawiera identyfikację problemu badawczego oraz przedstawia jego rozwiązanie przy użyciu naukowej metodologii. Potwierdza też ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w obrębie nauk o bezpieczeństwie oraz umiejętność prowadzenia badań naukowych. Tym samym za spełnione uważam wymagania określone ustawowo i wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do kolejnych etapów procedury.

